

Tabellrapport fra undersøkelsen:

SKOLEMÅLTIDET OG FYSISK AKTIVITET I VIDEREGÅENDE SKOLE

**En undersøkelse om skolemåltidsordningen,
kantinedrift og tilrettelegging for fysisk aktivitet
blant landets videregående skoler**

Våren 2000

Mona Bjelland og Knut-Inge Klepp
Institutt for ernæringsforskning
Universitetet i Oslo
September 2000

Innhold	Side
Sammendrag	1
Innledning	4
<i>Mat i skolen</i>	5
Metode og utvalg	6
<i>Svarprosent (Tabell 1-3)</i>	6
Statistiske metoder	8
Resultater	9
Kantine og/eller internat (Tabell 4-5)	9
Kantinedriften (Tabell 6-8)	9
Kantinens drikketilbud (Tabell 9-11)	10
Kantinens brødmattilbud (Tabell 12-14)	12
Annen mat som kunne kjøpes i kantinen (Tabell 15-17)	13
Andre varer som kunne kjøpes i kantinen (Tabell 18-20)	14
Skolens tilbud om å kjøpe varer fra automat (Tabell 21-23)	16
Kantineansvarligns kjennskap til Statens ernæringsråds retningslinjer for mat i skolen (Tabell 24)	17
Kantineansvarligns kjennskap til paragraf om skolemåltidet (Tabell 25)	17
Kantineansvarligns kjennskap til hjelpemidler fra SEF og OFG (Tabell 26-28)	17
Markedsføring av frukt og grønnsaker (Tabell 29-31)	18
Behov for kompetanseheving blant skolenes kantineansatte (Tabell 32-33)	20
Lov til å spise og/eller drikke i timene (Tabell 33)	20
Mulige spisesteder (Tabell 34)	21
Nærhet til matvarebutikk o.l. og adgang til å handle (Tabell 35)	22
Automater (Tabell 36-37)	22
Skolekoordinators kjennskap til Statens ernæringsråds retningslinjer for mat i skolen (Tabell 38)	23
Skolekoordinators kjennskap til paragraf om skolemåltidet (Tabell 39)	23
Varighet av friminutt og midtimeordning (Tabell 40-41)	23
Klasseundersøkelsen: Matpakkedekning (Tabell 42)	24
Medbrakt frukt og/eller grønnsak (Tabell 43)	25
Drikke tilgjengelig på eller ved skolepulten (Tabell 44)	25
Skolevei og fysisk aktivitet (Tabell 45-47)	25
Beliggenhet, uteområde og tilgang til arealer ute/inne (Tabell 48-54)	27
Tilbud om valgfag basert på fysisk aktivitet (Tabell 55-56)	29
Skolens elevråd (Tabell 57)	30
Konklusjon	31
Referanseliste	33

Sammendrag

I denne rapporten presenteres resultatene fra en landsomfattende kartlegging av skolemåltidet i videregående skoler i Norge. Videre er det i denne undersøkelsen inkludert spørsmål knyttet til hvordan det er lagt til rette for fysisk aktivitet ved skolene. Resultatene fra undersøkelsen gir Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet et utgangspunkt for det videre arbeidet med å sikre velorganiserte skolemåltider i den norske skolen. Samtidig danner undersøkelsen et grunnlag for Rådets arbeid i forhold til skole og tilrettelegging for fysisk aktivitet. Undersøkelsen er gjennomført ved hjelp av spørreskjema sendt skolen ved rektor. Spørsmål knyttet til elevenes vaner er innhentet ved håndsopprekning og registrert av klassestyrer. Kantineansvarlig ved skoler med kantine har besvart spørsmålene knyttet til kantinen. Svarprosenten var på 71% for skolene og 64% for kantinene.

Skolemåltidet

I "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v." omtales retningslinjer for skolemåltidet i §11: "Statens ernæringsråds retningslinjer for matservering og måltider i skole og barnehage bør legges til grunn ved matservering slik at den ernæringsmessige verdi av måltidet sikres". Denne forskriften gjelder også for videregående skoler.

Kantinene

Totalt oppga 90% av skolene at de hadde kantine. Over halvparten av kantinene i videregående skole ble drevet av skolen eller elevene selv, mens private var ansvarlige for driften av 38% av kantinene. Av de private kantinene hadde 85% oppe hele skoledagen, mens halvparten av kantinene drevet av skolen/elevene selv kunne tilby samme åpningstid.

Så godt som alle kantinene har tilbud om drikke, brødmatt og annen mat. Over 90% av kantinene har tilbud om melk (1/4 l), kaffe/te og juice, mens i overkant av 80% hadde tilbud om brus med sukker. Kun 45% hadde tilbud om vann fra mugger. Bagetter og rundstykker var de to brødtypene som dominerte, deretter fulgte horn, smørbrød og ciabatta. Av annen mat hadde over 90% av kantinene tilbud om yoghurt, mens om lag 80% kunne tilby frukt. Nær to tredjedeler hadde tilbud om salat og/eller pizza, mens rundt en tredjedel tilbød varmretter (suppe/nudler/potetmos) og/eller middag. Kun 29% tilbød grønnsaker. Av andre typer varer som ble tilbudt i kantiner i videregående skoler dominerte skoleboller/kanelboller og vafler, videre fulgte sjokolade, godteri, kake(r), boller og wienerbrød. Ved over halvparten av skoler med kantine (63%) hadde elevene også tilbud om å kjøpe varer fra automat. Automater med drikke dominerte, særlig automater med brus. Totalt hadde en stor andel av kantinene tilbud om varer med høyt sukker- og/eller fettinnhold. Private kantiner hadde en noe høyere gjennomsnittspris enn kantiner drevet av skolen/elevene selv.

En større andel private kantiner hadde tilbud om melk (1/2 l), sjokolademelk, brus med/uten sukker og Farris enn kantiner som ble drevet av skolen/elevene selv. En høyere andel private kantiner hadde tilbud om bagetter, ciabatta og horn, mens det var motsatt for smørbrød. En noe større andel private kantiner hadde tilbud om salat, frukt, yoghurt og toast enn kantiner drevet av skolen/ elevene selv, mens det var omvendt for grønnsaker, pizza, varmretter og middag. Av andre varer hadde en høyere andel private kantiner tilbud om skoleboller/ kanelboller, sjokolade og godteri enn kantiner drevet av skolen/elevene selv, mens situasjonen var omvendt for varer som boller, wienerbrød, vafler og kake(r). Ved skoler med kantine, hvor kantinen ble drevet av skolen/elevene selv, var det en høyere

andel som hadde tilbud om varer fra automat enn ved skoler med privat kantine, henholdsvis 66% og 56%. En høyere andel skoler med private kantiner hadde automater med brus (både med og uten sukker) enn skoler hvor skolen/elevene selv var ansvarlige for driften, mens det var motsatt for automater med kildevann/Farris, godteri og sjokolade. Prisene var forholdsvis like for varer fra automat, uavhengig av hvordan kantinedriften var organisert.

Kun 28% av de kantineansvarlige var godt fornøyd med markedsføringen av frukt og grønnsaker i kantine. Ønsket om å kunne tilby flere varianter av frukt/grønnsaker ble av flest kantineansvarlige oppgitt som ønsket endring i tilbudet/markedsføringen av frukt/grønnsaker, uavhengig av hvordan kantinedriften var organisert. Videre fulgte ønsket om å omtale tilbudet på plakater o.l. og redusert pris.

Om lag 30% av de kantineansvarlige kjente til hjelpemidlene "Mattilbud i skolen" fra SEF og "Kantinens lille grønne" fra SEF/Opplysningskontoret for frukt og grønt (OFG). Kun 14% hadde kjennskap til kvartalstidsskriftet "Grøntsaken" fra OFG.

Totalt oppga om lag tre fjerdedeler av de kantineansvarlige at det var behov for økt kompetanse i forhold til kosthold/helse hos skolens kantineansatte. Andelen som hadde behov for kompetanseheving var langt høyere ved kantiner drevet av skolen/elevene selv enn blant private kantiner (henholdsvis 81% og 65%). Blant de kantineansvarlige som oppga at det var behov for økt kompetanse ønsket flest materiell/ oppskrifter (81%). En tredjedel ønsket kurs/møte/seminarer i regi av andre, mens 29% ønsket kurs/møte/seminar på egen arbeidsplass.

Organiseringen av skolemåltidet

Det store flertallet av skolene (84%) tillot verken at det ble spist eller drukket i skoletimene. Med unntak av storefri/spisefri hadde elevene i gjennomsnitt kun 5-10 minutter fri mellom timene til å skaffe seg mat og/eller spise. Over 80% av skolene oppga at elevene hadde mulighet til å handle i kiosk/matvarebutikk/gatekjøkken/bakeri o.l. Totalt oppga 60% av skolene at de hadde brusautomat, mens 27% hadde andre typer automater.

I overkant av halvparten av elevene på alle tre kurs-/klassetrinn hadde med seg matpakke en tilfeldig valgt dag, mens 13-18% hadde med seg frukt og/eller grønnsak(er) hjemmefra. Brus med sukker var den vanligste drikken på eller ved skolepulten (22% på grunnkurs og VK I, 17% på VK II), deretter fulgte Farris/vann og annen type drikk (13-18% for Farris/vann og 14-17% for annen type drikk). Andelen elever med melk og/eller juice var forholdsvis stabil, uavhengig av kurs-/klassetrinn (5-6%). Ved et stort flertall av skolene kunne elevene spise skolemåltidet i kantine (90%). Videre oppga skolene klasserom og korridor som mulige spisesteder.

Under halvparten av kantineansvarlige og representanter fra skolens ledelse/ administrasjon/ lærerstab kjente til paragrafen om skolemåltidet og Statens ernæringsråds retningslinjer. Av kantineansvarlige var det 32% som hadde kjennskap til paragrafen, mens 44% kjente til retningslinjene. Tilsvarende tall for representanter fra skolens ledelse/administrasjon/lærerstab var 44% og 37%.

Tilrettelegging for fysisk aktivitet og skolevei

I "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v." omtales også retningslinjer for muligheter for aktivitet i §10: "Virksomheten skal planlegges og drives slik at den dekker ulike behov for aktivitet og hvile".

Totalt hadde 49% skolene midttimer en eller to dager i uken, mens 31% ikke hadde midttimer. Over halvparten av skoler med allmennfag eller allmenn- og yrkesfag hadde midttimer en eller to dager i uken, mens om lag en fjerdedel ikke hadde midttimer. For rene yrkesskoler hadde i underkant av halvparten ikke midttimer, mens drøyt en tredjedel hadde midttimer en eller to dager i uken. Det var i hovedsak skoler med allmennfaglig studieretning som i størst grad hadde en organisering av skoledagen som ga muligheter for fysisk aktivitet.

Elevene ved et flertall av skolene (80%) hadde tilgang til utearealer for fysisk aktivitet i midttimen(e), mens 47% av skolene oppga at elevene hadde tilgang til arealer for fysisk aktivitet inne. Over halvparten av skoler med allmennfag eller allmenn- og yrkesfag kunne tilby elevene tilgang til arealer for fysisk aktivitet inne i midttimer, mot 38% av de rene yrkesskolene. Andelen elever som oppga at de ukentlig drev fysisk aktivitet i eventuelle midttimer var 6-8%.

Over halvparten av skolene hadde tilgang til uteareal/-anlegg utenfor skolens område i umiddelbar avstand, mens 28% hadde slike anlegg i gangavstand. Om lag en fjerdedel av skolene oppga at elevene brukte anleggene daglig, og en fjerdedel oppga at anleggene ble brukt ukentlig. Hele 44% av skolene mente at elevene brukte anleggene sjeldnere. Det var ingen tydelig forskjeller mellom skoletypene når det gjaldt tilgang til og bruk av uteareal/-anlegg utenfor skolens område.

Om lag to tredjedeler av skolene oppga at det var hindringer for fysisk aktivitet på skolens område eller i skolehverdagen. Blant disse var det manglende tilrettelegging/ utrustning og organisering av skolehverdagen som av flest skoler ble oppgitt som hindringer, deretter fulgte arealstørrelse og for lite variert terreng/vegetasjon. En høyere andel skoler med allmennfag eller allmenn- og yrkesfag oppga områder med restriksjoner som hindring for fysisk aktivitet sammenliknet med rene yrkesskoler (henholdsvis 19% og 7%), mens 58% av de rene yrkesskolene oppga organisering av skolehverdagen som hindring mot 46% av skoler med allmennfag.

En større andel skoler hadde tilbud om valgfag basert på fysisk aktivitet for elevene på VK I og VK II (80%) enn for elevene på grunnkurs (66%). Om lag halvparten av skolene med et slikt tilbud kunne tilby kroppsøving (som navn på valgfaget) og ballspill i skoleåret 1999/2000, deretter fulgte friluftsliv (29%) og andre typer valgfag (23%). En forholdsvis liten andel skoler hadde tilbud om dans/aerobic og trenerkurs.

For flertallet av videregående skoler var ikke elevrådet engasjert i tiltak/arrangementer knyttet til fysisk aktivitet. Det var en høyere andel skoler med allmennfaglig studieretning hvor elevrådet hadde dannet eget idrettsstyre enn ved rene yrkesskoler.

På spørsmål om hvor stor andel som gikk/syklet til og fra skolen svarte 23-27% av elevene på de ulike kurs-/klassesjennene positivt, mens 6-7% kun gikk/eller syklet en av veiene.

Innledning

I 1991 gjennomførte Statens ernæringsråd (SE) den første landsomfattende undersøkelsen som kunne si noe om hvordan skolemåltidet fungerer i norsk grunnskole. Her ble det fokusert på hvordan skolemåltidet fungerte, hva de ansatte i skolen mente om skolemåltidet og om det var geografiske forskjeller mtp innhold og organisering av skolemåltidet. Med bakgrunn i undersøkelsen utarbeidet Statens ernæringsråd i samarbeid med Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (KUF) anbefalinger for mat i skolen (1-4). I 1997 gjennomførte SE en oppfølgingsstudie av skolemåltidet i norsk grunnskole. Hensikten var å undersøke hvorvidt Statens ernæringsråds innsats faktisk ga forbedring. Resultatene fra undersøkelsen viste at arbeidet med å sikre skolebarn et velorganisert mattilbud hadde ført til positiv forbedring siden 1991 (5-6). Videre ble det våren 2000 gjennomført en ny oppfølgingsundersøkelse hvor hensikten var å undersøke hvilke endringer og tiltak som var foretatt siden 1997, samt kartlegge tilrettelegging for fysisk aktivitet i grunnskolen (7).

I regi av Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet (SEF) er det nå gjennomført en tilsvarende kartleggingsundersøkelse av skolemåltidet i norske videregående skoler. I samme undersøkelse er grad av og muligheter for fysisk aktivitet i skolesammenheng kartlagt.

Det er ikke tidligere gjennomført en kartleggingsundersøkelse av skolemåltidet og fysisk aktivitet i videregående skole. I undersøkelsen "Ungkost" ble 1564 18-åringer i videregående skole spurt om måltidsmønster, matinntak og livsstilsfaktorer. Resultatene viste at halvparten av elevene hadde et kosthold hvor fettandelen var høyere enn anbefalingen. Hos to tredeler var sukkerinntaket høyere enn det som angis i anbefalingene. 19% av guttene og 23% av jentene som deltok i "Ungkost" trente mindre enn en gang per uke. Man fant at en sunn livsstil var assosiert med et sunt kosthold (8).

Data fra "Voksen i år 2000", en tiårig kohortstudie av norske ungdommers helsevaner, livsstil og selvrappertert helse, viser at hyppigheten av frukt- og grønnsakinntakene går dramatisk ned fra 13- til 19-års alderen. Undersøkelsen understreker viktigheten av også å sette søkelyset på gruppen av eldre ungdommer som målgruppe for kampanjer for å øke frukt- og grønnsakinntaket i tiden fremover (9).

Ved å kartlegge rammer for og organiseringen av skolemåltidet og fysisk aktivitet i skolen, har SEF bakgrunn for å komme med anbefalinger/retningslinjer for tiltak som kan bidra til:

- en reduksjon av fett- og sukkerinntak i skoletiden
- en økning i inntaket av frukt og grønnsaker i skoletiden
- en økning av fysisk aktivitet i skolesammenheng

Mat i skolen

Statens råd for ernæring og fysisk aktivitets retningslinjer for mat i skolen

- Det bør være faste måltider, og ikke mer enn 3–4 timer mellom måltidene.
- Måltidene bør bestå av brødsiver (matpakke), skummetmelk eller lettmelk, frukt og/eller grønnsaker.
- Alle skoler bør ha tilbud om skummetmelk og lettmelk, frukt og grønnsaker.
- Alle skoler bør ha tilbud om brødmattil elever som ikke har med seg mat.
- Ungdomsskolene og de videregående skolene bør ha kantine/matsal.
- Alle elevene bør få god tid til å spise, minimum 20 minutter.
- Elevene i 1.– 4. klasse bør ha fullt tilsyn mens de spiser.
- Det bør legges vekt på å gjøre måltidene trivelige.
- I skolefritidsordningen bør barna få mulighet til å spise frokost og ett måltid etter formiddagsmåltidet.
- Det bør stilles til rådighet ressurser til organisering av mat i skolen.

Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v.

Fastsatt ved kgl.res. 1.desember 1995 med hjemmel i lov av 19. november 1982 nr. 66 om helsetjenesten i kommunene § 4a-1 annet ledd og §4a-4 annet ledd samt lov av 9. mars 1973 nr. 14 om vern mot tobakkskader § 6 åttende ledd.

Kapittel III Spesielle bestemmelser § 11. Måltid.

Det skal finnes egnede muligheter for bespisning som også ivaretar måltidets sosiale funksjoner.

Virksomheten skal i nødvendig utstrekning ha tilfredsstillende muligheter for lagring, tilberedning og servering av mat i samsvar med næringsmiddelovgivningen.

Merknader til § 11. Måltid.

SEFs retningslinjer for matsservering og måltider i skole og barnehage bør legges til grunn ved matsservering slik at den ernæringsmessige verdi av måltidet sikres.

Lov av 19. mai 1933 nr. 3 om tilsyn med næringsmidler m.v. med forskrifter, herunder generell forskrift av 8. juli 1983 nr. 1251 for produksjon og frambud m.v. av næringsmidler, forskrift av 15. desember 1994 nr. 1187 om internkontroll for å oppfylle næringsmiddelovgivningen og forskrift av 12. november 1997 nr. 1239 om næringsmiddelhygiene, gjelder for tilberedning og servering av næringsmidler.

Måltidets sosiale funksjon bør ivaretas ved at det er fysisk tilrettelagt for spising og avsatt tilstrekkelig tid til at trivsel oppnås.

Metode og utvalg

Spørreskjemaet som ble benyttet i denne undersøkelsen har bestått av tre deler, en generell del, et klasseskjema og en kantinedel. Den generelle delen inneholdt spørsmål relatert til organiseringen av skoledagen og skolemåltidet, tilrettelegging for fysisk aktivitet i skoletiden og skolens uteområde. Denne delen av spørreskjemaet besto av 11 spørsmål med fra ett til syv svaralternativer, og skulle fylles ut av en koordinator ved skolen, utnevnt av rektor. Koordinator skulle videre bidra til at skolens klassestyrere fikk et klasseskjema med spørsmål til elevene. De seks spørsmålene til elevene ble besvart ved håndsopprekning. Den generelle delen og klasseskjemaene ble returnert i en felles svarkonvolutt. Dersom skolen hadde kantine ble koordinator oppfordret til å formidle den såkalte kantinedelen til kantineansvarlig. Denne delen av spørreskjemaet har bestått av 12 spørsmål relatert til kantinenes tilbud og priser, kjennskap til retningslinjer, forskrift, hjelpemidler knyttet til skolemåltidet, samt spørsmål om ønsker knyttet til markedsføring av frukt/grønnsaker og kompetanseheving. Kantineansvarlig ble bedt om å fylle ut skjemaet for så å returnere det i en egen svarkonvolutt.

Spørreskjemaet ble utarbeidet i samarbeid med ansatte ved Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet (SEF). Videre har studieinspektører ved flere videregående skoler kommet med innspill til skjemaets innhold og utforming, og skjemaet ble prøvet ut ved fire videregående skoler i Rogaland og Troms.

Undersøkelsen ble gjennomført postalt. Spørreskjemaets generelle del, kantinedelen, 30 klasseskjema og to frankert svarkonvolutter ble i mars 2000 sendt til samtlige videregående skoler i landet, unntatt spesialskoler, opplæringscentre, voksenopplæring, kompetansesentre, militære institusjoner, avdelinger i kretsfengsler, NKI/friundervisning, deltidsskoler, høgskoler/-avdelinger, norske skoler i utlandet, utenlandske skoler i Norge, rene tekniske fag- og ingeniørskoler, spesifikke fagskoler og skoler/avdelinger/filialer med under 50 elever. Den første siden i den generelle delen av skjemaet inneholdt informasjon om hensikten og fremgangsmåten for undersøkelsen. Hvert skjema (generell del og kantinedel) fikk et identifikasjonsnummer, slik at disse skjemaene kunne returneres uavhengig av hverandre.

Brevet ble adressert til skolene ved rektor, og rektor ble bedt om å delegere hovedansvaret for den generelle delen av spørreskjemaet til en koordinator ved skolen (inspektør, kontor-personale eller lærer). Til skolene som ikke hadde returnert den generelle delen alene eller den generelle delen og klasseskjema innen fristen, ble det sendt en påminnelse i brev form med svarfrist innen tre uker. En andre purring med nytt spørreskjema ble sendt ut til skoler som ikke hadde gitt noen form for respons etter at denne fristen gikk ut.

Svarprosent

Adresselister fra Statens Trykksakekspedisjon ble brukt ved utsendelse av spørreskjemaene (n = 582). I alt ble 110 skoler ekskludert fra listen (spesialskoler etc, se ovenfor). Disse ble fratrukket det totale antallet og 472 skoler, inkludert privatskoler, fikk tilsendt spørreskjemaet. I alt har 337 skoler besvart den generelle delen av spørreskjemaet, mens 330 skoler (inkludert de fire pilotskolene) har besvart både den generelle delen og ett eller flere klasseskjema. Dette tilsvarer

henholdsvis 71% og 70% av de videregående skoler som fikk tilsendt spørreskjemaet. 300 kantineansvarlige (inkludert kantiner ved pilotskolene) returnerte en besvart kantinedel, dvs 64% av de inkluderte skolene.

Responser fordeler seg på følgende måte, tabell 1-3.

Tabell 1. Oversikt over antall utsendte og besvarte skjemaer (generell del og kantinedel).

<i>Skjema</i>	<i>Utsendelse</i>	<i>Svar fra</i>	<i>Svarprosent</i>
Generell del	472	337	71,4
Kantinedel*	472	300	63,6

* Svarprosenten er beregnet ut i fra antall videregående skoler som er inkludert i undersøkelsen. Det har vært

umulig å finne oversikt over antall videregående skoler med kantine.

Svarprosenten for den generelle delen er forholdsvis høy. Svarprosenten for kantine er sannsynligvis noe høyere da ikke alle videregående skoler har kantine.

Tabell 2. Oversikt over antall elever i skoleåret og elever ved de representerte skoler som har besvart spørreskjemaets generelle del, fordelt på klassetrinn.

<i>Kurs</i>	<i>Totalt antall elever*</i>	<i>Antall elever ved skolene som responderte</i>	<i>% elever representert</i>
Grunnkurs	61 556	37 065	60,2
VK I	52 942	34 350	64,9
VK II	42 714	25 625	60,0
TOTALT	157 212	97 040	61,7

* Elever i fylkeskommunale, statlige og private videregående skoler.

Kilde: Statens utdanningskontor i Oslo og Akershus

Tabell 3. Fylkesvis oversikt over antall utsendte og besvarte skjemaer (generell del).

<i>Fylke</i>	<i>Utsendelse</i>	<i>Svar fra</i>	<i>Svarprosent</i>
Oslo	33	18	54,5
Akershus	35	23	65,7
Østfold	16	9	56,3
Hedmark	20	15	75,0
Oppland	21	15	71,4
Buskerud	20	11	55,0
Vestfold	18	13	72,2
Telemark	19	15	78,9
Aust-Agder	17	14	82,3
Vest-Agder	17	13	76,5
Rogaland	37	21	56,8
Hordaland	54	36	66,7
Sogn og Fjordane	15	12	80,0
Møre og Romsdal	36	28	77,8
Sør-Trøndelag	31	25	80,6

Nord-Trøndelag	15	13	86,7
Nordland	35	28	80,0
Troms	22	18	81,8
Finnmark	11	10	90,9
TOTALT:	472	337	71,4

Svarprosenten er forholdsvis høy i flertallet av fylkene (70-90%). Unntakene er østlandsfylkene (Oslo, Østfold, Buskerud og Akershus), Rogaland og Hordaland hvor svarprosenten ligger mellom 55-65%.

Statistiske metoder

Tabellene med svarfordelingene fra skolene er tredelte, med utgangspunkt i hvilke studieretninger skolene har. Resultatene presenteres separat for skoler som kun har allmennfaglig studieretning/både allmennfaglig og yrkesfaglige studieretninger eller skoler som kun har yrkesfaglige studieretninger, samt totalt. På noen spørsmål er resultatene presentert for grunnkurs, videregående kurs 1 og videregående kurs 2. Det er ikke laget fylkesvise presentasjoner for noen av spørsmålene da det er forholdsvis få skoler per fylke.

Tabellene med svarfordelingene fra de kantineansvarlige er også tredelte, med utgangspunkt i hvordan kantinedriften er organisert. Resultatene presenteres separat for kantiner som ble drevet av skolen eller elevene selv, kantiner som ble drevet av private, samt totalt.

Gjennomsnitt er beregnet ut fra alle som har besvart spørsmålene, og den totale prosenten blir i de fleste tilfeller 100. Unntakene er spørsmål hvor respondentene har kunnet velge flere svaralternativer på ett spørsmål.

All analyse er utført på PC ved hjelp av SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), versjon 9.0. Avrunding er skjedd etter aritmetiske regler.

Resultater

I spørreskjemaets generelle del ble det spurt om skolene hadde kantine og/eller internat.

Kantine og/eller internat

Tabell 4. Oversikt over om skoler (%) hadde kantine, fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=220</i>	<i>n=105</i>	<i>n=329</i>
Ja	89,5	90,5	90,0
Nei	10,5	9,5	10,0

Et stort flertall av de videregående skolene hadde kantine, uavhengig av skolens studieretninger.

Tabell 5. Oversikt over om skoler (%) hadde internat, fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=150</i>	<i>n=74</i>	<i>n=226</i>
Ja	12,0	39,2	20,8
Nei	88,0	60,8	79,2

Det var langt flere skoler med kun yrkesfaglige studieretninger som hadde internat enn skoler med allmennfag eller både allmennfag og yrkesfag.

Kantinedriften

Resultatene fra spørreskjemaets kantinedel presenteres i tabellene som følger. Spørsmålene er besvart av skolens kantineansvarlig.

Tabell 6. Oversikt over hvordan driften av kantinen var organisert (%).

	<i>Totalt n=297</i>
<i>Antall skoler med kantine</i>	
Skolen er selv ansvarlig for driften	49,8
Private er ansvarlige for driften	31,6
Private er ansvarlige, men "kantineutvalg" har styrende funksjon	6,7
Elevene er selv ansvarlige under oppsyn/styring av voksne	4,4
Annet	7,4

I overkant av halvparten av kantinen ble drevet av skolen eller elevene selv, mens private var ansvarlige for driften av i underkant av halvparten av kantinen. I kategorien "Annet" inngår kantiner

som var drevet av feks fylkeskommunen eller studentsamskipnader, samt tilfeller hvor kantinedriften inngår som en del av undervisningen/tilpasset opplæring.

Tabell 7. Oversikt over om det var laget målsetninger for kantinedriften (i %), fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i>	<i>Private drev kantinen</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>n=133</i>	<i>n=85</i>	<i>n=242</i>
Ja	31,6	24,7	27,7
Nei	68,4	75,3	72,3

Det er en noe høyere andel av skoler hvor skolen/elevene selv drev kantinen som har utarbeidet målsetninger for driften enn private kantiner. Det er om lag en fjerdedel av kantine totalt som har laget målsetninger.

Tabell 8. Oversikt over kantineens åpningstider (%), fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i>	<i>Private drev kantinen</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>n=151</i>	<i>n=110</i>	<i>n=291</i>
Hele skoledagen	49,0	84,5	63,2
Spisefri	23,8	2,7	15,1
Morgen/spisefri/ettermiddag*	9,3	0,0	5,2
Morgen og spisefri	14,6	11,8	14,4
Spisefri og ettermiddag	1,3	0,0	0,7
Annet	2,0	0,9	1,4

* Kantine har oppe i tre tidsperioder

Et stort flertall av de private kantine holder åpent hele skoledagen, mens dette gjelder for omlag halvparten av kantine hvor skolen/elevene selv er ansvarlige for driften. Nær en fjerdedel av den sistnevnte gruppen holder åpent kun i forbindelse med spisefri.

Kantineens drikketilbud

Tabell 9. Oversikt over om kantine (%) hadde et daglig tilbud om drikke, fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i>	<i>Private drev kantinen</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>n=155</i>	<i>n=112</i>	<i>n=298</i>
Ja	98,7	100,0	99,3
Nei	1,3	0,0	0,7

Så og si alle kantine har et drikketilbud.

Tabell 10. Oversikt over drikketilbud (%) i kantiner som oppga å ha et slikt tilbud, fordelt på type organisering av kantinedriften.

<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>Skolen eller elevene drev selv kantine</i> <i>n=153</i>	<i>Private drev kantine</i> <i>n=112</i>	<i>Totalt</i> <i>n=296</i>
Melk (1/4 l)	90,8	98,2	93,6
Melk (1/2 l)	32,0	56,3	42,6
Sjokolademelk	83,7	96,4	89,2
Milkshake	77,1	79,5	79,7
Brus med sukker (1/2 l)	79,7	92,0	84,1
Brus uten sukker/Farris (1/2 l)	73,9	91,1	80,4
Kaffe/te	94,1	97,3	95,9
Juice (1/4 l) / (1/2 l)	92,2	99,1	95,3
Vann i mugger i kantine	46,4	41,1	44,6
Vann fra drikkefontener	19,6	23,2	21,6
Annet	30,1	27,7	28,7

Over 90% av kantineene hadde tilbud om melk (1/4 l), kaffe/te og juice. I spørreskjemaet ble det ikke spurt om type melk. En større andel private kantiner hadde tilbud om melk (1/2 l), sjokolademelk, brus med/uten sukker og Farris enn kantiner som ble drevet av skolen/elevene selv. I overkant av 40% hadde tilbud om vann i mugger, mens ca. 20% av skolene kunne tilby vann fra drikkefontener. I kategorien "Annet" ble Litago, varm sjokolade/kakao, solbærtoddy, iste/-kaffe, kildevann og vann fra springen nevnt.

Totalt var andelen kantiner som hadde tilbud om brus med sukker langt høyere enn andelen som hadde tilbud om vann fra mugger (eller vann fra fontener/spring).

Tabell 11. Oversikt over gjennomsnittspris på drikketilbudet (kr) i kantiner som oppga å ha et slikt tilbud, fordelt på type organisering av kantinedriften.

<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>Skolen eller elevene drev selv kantine</i> <i>n=varierer</i>	<i>Private drev kantine</i> <i>n=varierer</i>	<i>Totalt</i> <i>n=varierer</i>
Melk (1/4 l)	3,3	3,6	3,4
Melk (1/2 l)	5,2	5,7	5,4
Sjokolademelk	8,2	8,7	8,5
Milkshake	8,1	8,8	8,3
Brus med sukker (1/2 l)	12,2	13,2	12,7
Brus uten sukker (1/2 l)	11,6	12,6	12,1
Farris	11,7	11,8	11,7
Kaffe	4,8	5,5	5,1
Te	4,1	4,7	4,4
Juice (1/4 l)	7,2	8,1	7,5

Juice (1/2 l)	10,2	11,3	10,7
---------------	------	------	------

I hovedsak hadde private kantiner litt høyere priser enn kantiner som ble drevet av skolen/ elevene selv. I de tilfellene hvor prisen på et glass melk/juice var oppgitt, er dette kodet som ¼ l melk/juice. Det er ikke tatt hensyn til om pant er inkludert i prisen for brus og farris.

Kantinens brødmattilbud

Tabell 12. Oversikt over om kantiner (%) hadde tilbud om brødmatt, fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i>	<i>Private drev kantinen</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>n=155</i>	<i>n=112</i>	<i>n=298</i>
Ja	98,7	100,0	99,3
Nei	1,3	0,0	0,7

Så godt som alle kantine hadde tilbud om brødmatt.

Tabell 13. Oversikt over brødmattilbud (%) i kantiner som oppga å ha et slikt tilbud, fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i>	<i>Private drev kantinen</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>n=152</i>	<i>n=112</i>	<i>n=295</i>
Bagetter	80,3	95,5	86,4
Rundstykker	80,9	80,4	80,3
Ciabatta	32,2	42,9	38,0
Horn	64,5	74,1	68,5
Smørbrød	55,9	40,2	49,2
Knekkebrød	21,1	11,6	17,6
Annet	43,1	40,2	42,9

Bagetter og rundstykker var de to brødtypene som dominerer, deretter fulgte horn, smørbrød og ciabatta. Det var en liten andel av kantine totalt som kunne tilby knekkebrød, mens andelen var langt høyere for kantiner drevet av skolen/elevene selv.

En høyere andel private kantiner hadde tilbud om bagetter, ciabatta og horn, mens det var motsatt for smørbrød. Det var i spørreskjemaet ikke spesifisert størrelse på de ulike typene brød, eller om brødtypene var grove eller fine. I kategorien "Annet" ble frokostbrød, landgang, pizzahorn og hele måltidspakker (frokost/lunsj) nevnt.

Tabell 14. Oversikt over gjennomsnittspris på brødmattilbudet (kr) i kantiner som oppga å ha et slikt tilbud, fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i>	<i>Private drev kantinen</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>n=varierer</i>	<i>n=varierer</i>	<i>n=varierer</i>
Bagetter	15,3	16,5	15,9
Rundstykker	7,3	8,2	7,8

Ciabatta	15,4	16,0	15,8
Horn	13,9	15,1	14,5
Smørbrød	8,9	11,5	10,0
Knekkebrød	3,1	3,5	3,2

Som for prisene på drikke oppga de private kantinene en noe høyere pris på de ulike typene brød enn kantiner drevet av skolen/elevene selv. Det ble i spørreskjemaet ikke spesifisert størrelse på de ulike typene brød, eller om prisen inkluderte pålegg.

Annen mat som kunne kjøpes i kantinen

Tabell 15. Oversikt over om kantiner (%) hadde tilbud om annen mat, fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i>	<i>Private drev kantinen</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>n=155</i>	<i>n=112</i>	<i>n=298</i>
Ja	98,7	99,1	99,0
Nei	1,3	0,9	1,0

Et stort flertall av kantinene kunne tilby annen type mat i tillegg til brødmat.

Tabell 16. Oversikt over tilbud om annen mat (%) i kantiner som oppga å ha et slikt tilbud, fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i>	<i>Private drev kantinen</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>n=153</i>	<i>n=111</i>	<i>n=295</i>
Salat	64,7	67,6	66,1
Frukt (hele/skiver)	75,8	82,0	79,0
Grønnsaker (hele/skiver)	30,1	26,1	29,2
Yoghurt/ Go'morgen yoghurt	92,2	99,1	95,3
Toast	14,4	23,4	18,6
Pizza	68,0	63,1	66,8
Varme retter med grønnsaker (bakt potet o.l.)	15,7	10,8	12,5
Varmretter som suppe/nudler/potetmos	47,1	27,9	39,0
Middag	40,5	18,9	31,9
Annet	31,4	28,8	29,2

Over 90% av kantinene hadde tilbud om yoghurt/Go'morgen yoghurt, mens om lag 80% hadde tilbud om frukt (hele/skiver). Videre kunne nær to tredjedeler av kantinene tilby salat og pizza. Rundt en tredjedel hadde tilbud om grønnsaker, varmretter (suppe/nudler/potetmos) og middag. En forholdsvis liten andel tilbød toast og varme retter med grønnsaker.

En noe større andel private kantiner hadde tilbud om salat, frukt, yoghurt og toast enn kantiner drevet av skolen/ elevene selv, mens det var motsatt for grønnsaker, pizza, varmretter og middag. Det at en dobbelt så stor andel kantiner drevet av skolen/elevene selv hadde tilbud om middag kan skyldes at flere av disse skolene har internat.

I kategorien ”Annet” oppga noen skoler pølse, hot dog eller hamburger.

Tabell 17. Oversikt over gjennomsnittspris på mattilbudet (kr) i kantiner som oppga å ha et slikt tilbud, fordelt på type organisering av kantinedriften.

<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>Skolen eller elevene drev selv kantine</i> <i>n=varierer</i>	<i>Private drev kantine</i> <i>n=varierer</i>	<i>Totalt</i> <i>n=varierer</i>
Salat	14,3	18,0	15,7
Frukt (hel)	4,0	4,4	4,2
Frukt (skiver)	4,3	4,7	4,4
Grønnsaker (hele)	2,4	3,0	2,6
Grønnsaker (skiver)	4,3	5,5	4,8
Yoghurt	6,6	7,5	6,9
Go'morgen yoghurt	8,8	9,4	8,9
Toast	12,1	12,9	12,5
Pizza	15,6	18,3	16,5
Varme retter med grønnsaker (bakt potet o.l.)	16,1	22,6	18,2
Suppe	14,2	15,7	14,5
Nudler	15,2	19,3	15,6
Potetmos	15,7	20,6	15,9
Middag	30,2	35,7	31,6

Private kantiner oppga jevnt over høyere priser enn kantiner drevet av skolen/elevene selv. Det ble i spørreskjemaet ikke spesifisert porsjonsstørrelse for de ulike typene mat, eller om prisene på salat og suppe inkluderte brød. Videre ble det heller ikke spurt om type frukt eller grønnsaker.

Andre varer som kunne kjøpes i kantine

Tabell 18. Oversikt over om kantiner (%) hadde tilbud om andre varer, fordelt på type organisering av kantinedriften.

<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>Skolen eller elevene drev selv kantine</i> <i>n=153</i>	<i>Private drev kantine</i> <i>n=111</i>	<i>Totalt</i> <i>n=295</i>
Ja	94,1	100,0	96,6

Nei	5,9	0,0	3,4
-----	-----	-----	-----

En noe større andel private kantiner kunne tilby andre varer enn kantiner drevet av skolen/ elevene selv.

Tabell 19. Oversikt over tilbud om andre varer (%) i kantiner som oppga å ha et slikt tilbud, fordelt på type organisering av kantinedriften.

<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>Skolen eller elevene drev selv kantine n=144</i>	<i>Private drev kantine n=111</i>	<i>Totalt n=285</i>
Boller	49,3	46,8	48,4
Skoleboller/kanelboller*	74,3	80,2	76,6
Wienerbrød	32,6	24,3	30,2
Vafler	76,4	64,0	71,9
Kake(r)	54,9	42,3	49,5
Sjokolade	55,6	74,8	63,2
Godteri (sukkertøy o.l.)	43,8	59,5	51,2
Annet	21,5	14,4	17,9

* For de fire pilotskolene var ikke denne svarkategorien inkludert

Av andre typer varer som ble tilbudt i kantiner i videregående skoler dominerte skoleboller/kanelboller og vafler, videre fulgte sjokolade, godteri, kake(r), boller og wienerbrød. Totalt hadde en stor andel av kantine tilbud om varer med høyt sukker- og/eller fettinnhold.

En høyere andel private kantiner hadde tilbud om skoleboller/kanelboller, sjokolade og godteri enn kantiner drevet av skolen/elevne selv. For varer som boller, wienerbrød, vafler og kake(r) var det omvendt.

Iskrem ble nevnt under kategorien ”Annet”.

Tabell 20. Oversikt over gjennomsnittspris på brødmattilbudet (kr) i kantiner som oppga å ha et slikt tilbud, fordelt på type organisering av kantinedriften.

<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>Skolen eller elevene drev selv kantine n=varierer</i>	<i>Private drev kantine n=varierer</i>	<i>Totalt n=varierer</i>
Boller	4,3	5,3	4,7
Skoleboller	6,9	8,0	7,4

Kanelboller	6,8	8,0	7,3
Wienerbrød	7,0	7,6	7,1
Vafler	6,4	7,2	6,7
Kake(r)	6,6	7,1	6,7
Sjokolade	8,9	9,2	9,0
Godteri (sukkertøy o.l.)	7,9	7,7	7,7

Prisen i kantiner drevet av skolen/elevene selv var i hovedsak noe lavere enn i private kantiner. Det ble i spørreskjemaet ikke spurt etter type kake(r), sjokolade eller godteri, eller tilbehør til vafler. I de tilfeller hvor kantineansvarlig oppga prisintervall for sjokolade og/eller godteri er gjennomsnittet kodet.

Skolens tilbud om å kjøpe varer fra automat

Tabell 21. Oversikt over om skolen hadde tilbud om å kjøpe varer fra automater (%), fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i>	<i>Private drev kantinen</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>n=154</i>	<i>n=110</i>	<i>n=294</i>
Ja	65,6	55,5	63,3
Nei	34,4	44,5	36,7

Det var en høyere andel skoler med kantiner drevet av skolen/elevene selv som tilbød elevene å kjøpe varer fra automat enn ved skoler med private kantiner.

Tabell 22. Oversikt over automattilbud (%) på skoler som oppga å ha et slikt tilbud, fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i>	<i>Private drev kantinen</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>n=101</i>	<i>n=61</i>	<i>n=186</i>
Brus med sukker	88,1	98,4	91,9
Brus uten sukker	68,3	78,7	71,0
Kildevann/Farris	56,4	54,1	53,2
Varme drikker	42,6	42,6	42,5
Godteri (sukkertøy o.l.)	5,9	1,6	4,3
Sjokolade	12,9	11,5	11,3
Annet	7,9	4,9	5,9

Automater med drikke dominerte, særlig automater med brus. Kun en liten andel av kantinene hadde tilbud om godteri fra automat, mens en noe høyere andel hadde sjokoladeautomater.

En høyere andel private kantiner hadde automater med brus enn kantiner drevet av skolen/ elevene selv, mens det var omvendt for automater med kildevann/Farris, godteri og sjokolade.

Tabell 23. Oversikt over gjennomsnittspris på automattilbudet (kr) på skoler om oppgave å ha et slikt tilbud, fordelt på type organisering av kantinedriften.

<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>Skolen eller elevene drev selv kantine n=varierer</i>	<i>Private drev kantine n=varierer</i>	<i>Totalt n=varierer</i>
Brus med sukker	12,0	12,5	12,2
Brus uten sukker	11,8	12,4	12,0
Kildevann/Farris	11,7	12,2	11,8
Varme drikker	5,3	5,5	5,3
Godteri (sukkertøy o.l.)	11,0	12,0	10,1
Sjokolade	8,6	9,9	8,8

Prisene er forholdsvis like for varer fra automat, uavhengig av hvordan kantinedriften er organisert. Prisene er i hovedsak på samme nivå som prisene på tilsvarende varer til salg i selve kantine.

I spørreskjemaets kantinedel ble det videre spurt om kantineansvarligs kjennskap til Statens ernæringsråds retningslinjer, paragraf om skolemåltidet i forskrift fra KUF og diverse brosjyremateriell fra SEF og Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker (OFG).

Kantineansvarligs kjennskap til Statens ernæringsråds retningslinjer for Mat i skolen

Tabell 24. Oversikt over kantineansvarligs kjennskap til Statens ernæringsråds retningslinjer (%), fordelt på type organisering av kantinedriften.

<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>Skolen eller elevene drev selv kantine n=150</i>	<i>Private drev kantine n=108</i>	<i>Totalt n=289</i>
Ja	38,7	49,1	44,3
Nei	29,3	16,7	23,5
Usikker	32,0	34,3	32,2

Om lag halvparten av kantineansvarlige for private kantiner kjente til retningslinjene, mot 38% av kantineansvarlige for kantiner drevet av skolen/elevne selv. En tredjedel av de kantineansvarlige var usikre på om de kjente til retningslinjene.

Kantineansvarligs kjennskap til paragraf om skolemåltidet

Tabell 25. Oversikt over kantineansvarligs kjennskap til paragraf om skolemåltidet (%), fordelt på type organisering av kantinedriften.

<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>Skolen eller elevene drev selv kantine n=151</i>	<i>Private drev kantine n=106</i>	<i>Totalt n=288</i>
Ja	31,8	27,4	31,6
Nei	37,1	35,8	36,1

Usikker	31,1	36,8	32,3
---------	------	------	------

Andelen kantineansvarlige som kjente til paragrafen om skolemåltidet var lavere enn for retningslinjene. Nær en tredjedel kjente til forskriften, en tredjedel var usikre og i overkant av en tredjedel kjente ikke til paragrafen. En høyere andel kantineansvarlige for kantiner drevet av skolen/elevne selv kjente til paragrafen enn ansvarlige for private kantiner.

Kantineansvarligs kjennskap til hjelpemidler fra SEF og OFG

Tabell 26. Oversikt over kantineansvarligs kjennskap til "Mattilbud i skolen" fra SEF (%), fordelt på type organisering av kantinedriften.

<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>Skolen eller elevne drev selv kantine n=138</i>	<i>Private drev kantine n=96</i>	<i>Totalt n=263</i>
Ja	32,6	24,0	31,2
Nei	47,8	53,1	49,0
Usikker	19,6	22,9	19,8

Opp mot en tredjedel av kantineansvarlige i videregående skoler kjente til brosjyren, mens nær halvparten ikke hadde kjennskap til "Mattilbud i skolen" fra SEF. En høyere andel ansvarlige for kantiner drevet av skolen/ elevne selv kjent til brosjyren enn ansvarlige for private kantiner

Tabell 27. Oversikt over kantineansvarligs kjennskap til "Kantinens lille grønne" fra SEF/OFG (%), fordelt på type organisering av kantinedriften.

<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>Skolen eller elevne drev selv kantine n=145</i>	<i>Private drev kantine n=103</i>	<i>Totalt n=276</i>
Ja	30,3	30,1	30,8
Nei	50,3	49,5	50,0
Usikker	19,3	20,4	19,2

Halvparten av de kantineansvarlige hadde ikke kjennskap til "Kantinens lille grønne", mens i underkant av en tredjedel kjente til heftet.

Tabell 28. Oversikt over kantineansvarligs kjennskap til kvartalstidsskriftet "Grøntsaken" fra OFG (%), fordelt på type organisering av kantinedriften.

<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>Skolen eller elevne drev selv kantine n=132</i>	<i>Private drev kantine n=92</i>	<i>Totalt n=253</i>
Ja	11,4	14,1	13,8
Nei	68,9	62,0	64,4
Usikker	19,7	23,9	21,7

Flertallet av de kantineansvarlige kjente ikke til "Grøntsaken", kun 14% svarte ja på spørsmålet om de hadde kjennskap til kvartalstidsskriftet.

Markedsføring av frukt og grønnsaker

Tabell 29. Oversikt over i hvilken grad kantineansvarlig var fornøyd med tilbudet/ markedsføringen av frukt/grønnsaker i kantinen (%), fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i>	<i>Private drev kantinen</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>n=141</i>	<i>n=90</i>	<i>n=261</i>
Godt fornøyd	27,7	31,1	28,4
Passe fornøyd	54,6	47,8	51,7
Ikke fornøyd	17,7	21,1	19,9

Om lag halvparten av de kantineansvarlige er passe fornøyd med markedsføringen av frukt og grønnsaker i kantinen, en noe høyere andel ansvarlige for kantiner drevet av skolen/elevene selv er passe fornøyd enn ansvarlige for private kantiner. En femtedel av de kantineansvarlige er ikke fornøyd med markedsføringen, mens ca. 30% er godt fornøyd.

Tabell 30. Oversikt over om kantineansvarlig ønsket endringer i tilbudet/ markedsføringen av frukt/grønnsaker i kantinen (%), fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i>	<i>Private drev kantinen</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>n=139</i>	<i>n=86</i>	<i>n=254</i>
Ønsket endringer	78,4	61,6	71,3
Ønsket ikke endringer	21,6	38,4	28,7

En vesentlig høyere andel av kantineansvarlige for kantiner drevet av skolen/elevene selv ønsker endringer i tilbudet/markedsføringen av frukt/grønnsaker sammenliknet med ansvarlige for private kantiner. Totalt ønsket nær tre fjerdedeler av de kantineansvarlige endringer.

Tabell 31. Oversikt over ønsker om endringer i tilbudet/ markedsføringen av frukt/grønnsaker i kantinen blant dem som ønsket endringer (%), fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i>	<i>Private drev kantinen</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler med kantine</i>	<i>n=109</i>	<i>n=53</i>	<i>n=181</i>
Ønsket å tilby flere varianter av frukt/grønnsaker	54,1	66,0	56,4
Ønsket å omtale tilbudet om	45,9	45,3	45,3

frukt/grønnsaker på plakater o.l.			
Ønsket en mer sentral plassering av frukt/grønnsaker i kantinen	17,4	13,2	17,1
Ønsket å redusere prisen	37,6	30,2	38,1
Annet	9,2	11,3	9,9

Ønsket om å kunne tilby flere varianter av frukt/grønnsaker ble av flest kantineansvarlige oppgitt som ønsket endring i tilbudet/markedsføringen, uavhengig av hvordan kantinedriften var organisert. Videre fulgte ønsket om å omtale tilbudet på plakater o.l. og redusert pris. En forholdsvis liten andel ønsket en mer sentral plassering av frukt/grønnsaker i kantinen.

I kategorien "Annet" ble blant annet ønsket om større etterspørsel fra elevenes side nevnt.

Behov for kompetanseheving blant skolens kantineansatte

Tabell 32. Oversikt over om kantineansvarlig mente det var behov for kompetanse-heving hos skolens kantineansatte i forhold til kosthold/helse (%), fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i> <i>n=152</i>	<i>Private drev kantinen</i> <i>n=95</i>	<i>Totalt</i> <i>n=278</i>
Behov for økt kompetanse	80,9	65,3	73,3
Ikke behov for økt kompetanse	19,1	34,7	26,3

En vesentlig høyere andel av kantineansvarlige for kantiner drevet av skolen/elevne selv oppga et behov for økte kompetanse i forhold til kosthold/helse sammenliknet med ansvarlige for private kantiner. Totalt ønsket nær tre fjerdedeler av de kantineansvarlige økt kompetanse.

Tabell 33. Oversikt over karakteristikk av behov for kompetanseheving hos skolens kantineansatte i forhold til kosthold/helse blant dem som hadde behov (%), fordelt på type organisering av kantinedriften.

	<i>Skolen eller elevene drev selv kantinen</i> <i>n=123</i>	<i>Private drev kantinen</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler</i>			

<i>med kantine</i>		<i>n=62</i>	<i>n=205</i>
Ønske om kurs/møter/seminarer på egen arbeidsplass	34,1	16,1	28,8
Ønske om kurs/møter/seminarer i regi av andre	48,8	17,7	37,6
Ønske om materiell/oppskrifter	75,6	85,5	80,5
Annet	9,8	1,6	6,3

Det store flertall av de kantineansvarlige ønsket materiell/oppskrifter som et bidrag til kompetanseheving, dette gjaldt særlig ansvarlige for private kantiner. Blant ansvarlige for kantiner drevet av skolen/elevene selv ønsket nær halvparten kurs/møter/seminarer i regi av andre, mens en tredjedel ønsket dette på egen arbeidsplass.

Videre følger en presentasjon av resultater fra spørsmål i spørreskjemaet generelle del. Spørsmålene er besvart av skolens koordinator, utnevnt av rektor

Lov til å spise og/eller drikke i timene

I spørreskjemaets generelle del ble det spurt om elevene hadde lov til å spise og/eller drikke i skoletimene.

Tabell 33. Oversikt over om elevene fikk lov til å spise og/eller drikke i timene (%), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag n=204</i>	<i>Kun yrkesfag n=102</i>	<i>Totalt n=308</i>
Lov til å spise i timene	7,9	7,8	8,1
Lov til å drikke i timene	19,1	15,7	18,2
Ikke lov til å spise i timene	90,7	89,3	90,0
Ikke lov til å drikke i timene	75,0	73,5	74,4

Det store flertallet av skoler (84%) tillot verken at det ble spist eller drukket i timene, uavhengig av type studieretninger.

Mulige spisesteder

På spørsmål om hvor elevene har muligheter for å spise kunne det krysses av for flere alternativer. Svarene var som følger:

Tabell 34. Oversikt over hvor elevene hadde mulighet(er) for å spise (%), fordelt på klasstrinn.

	<i>Grunnkurs</i> <i>n=328</i>	<i>VK I</i> <i>n=328</i>	<i>VK II</i> <i>n=307</i>
<i>Antall skoler</i>			
Klasserom	69,8	69,2	69,7
Kantine	90,5	90,9	89,6
Gymsal/bomberom/aula	7,0	7,0	6,8
Korridor	51,8	51,8	51,1
Garderobe	6,4	7,0	6,5
Hjemme	17,1	17,4	16,6

Ved et stort flertall av skolene kunne elevene spise i kantine, videre fulgte klasserom og korridor som mulige spisesteder. Ved noen videregående skoler var hjemme et mulig spisested, mens et fåtall av skolene oppga gymsal o.l. og garderobe som aktuelt spisested.

Det var liten forskjell mellom de ulike kursene/klasstrinnene.

Næ rhet til matvarebutikk o.l. og adgang til å handle

Tabell 35. Oversikt over skoler med næ rhet til matvarebutikk o.l. og som ga adgang til å handle (%), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller</i> <i>allmenn- og yrkesfag</i> <i>n=220</i>	<i>Kun yrkesfag</i> <i>n=109</i>	<i>Totalt</i> <i>n=333</i>
<i>Antall skoler</i>			
Har mulighet(er) til å handle	82,3	80,7	81,7
Har mulighet(er), men elevene er uønsket	0,5	0,0	0,3
Har ikke butikker i nærheten	17,3	19,3	18,0
Ingen elever får forlate skoleområdet i skoletiden	0,0	0,0	0,0

Et stort flertall av elever i videregående skoler hadde mulighet(er) for å handle i skoletiden, mens om lag en femtedel av skolene ikke hadde butikker i nærheten. Det er ingen nevneverdig forskjell mellom skoletypene.

Automater

Tabell 36. Oversikt over om skolene hadde brusautomat(er) (i %), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=215</i>	<i>n=108</i>	<i>n=327</i>
Ja	61,4	56,5	59,6
Nei	38,6	43,5	40,4

Tabell 37. Oversikt over om skolene hadde andre typer automat unntatt brusautomater (i %), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=185</i>	<i>n=85</i>	<i>n=274</i>
Ja	31,4	18,8	27,4
Nei	68,6	81,2	72,6

Av totalt antall skoler hadde i overkant av halvparten brusautomater, mens en fjerdedel hadde andre typer automater. En høyere andel skoler med allmennfag eller allmennfag og yrkesfag har brusautomater og/eller andre automater enn rene yrkesfaglige skoler. Blant skoler som ikke hadde kantine (n = 33) var det 70% som hadde brusautomat(er).

Skolekoordinators kjennskap til Statens ernæringsråds retningslinjer for Mat i skolen

Tabell 38. Oversikt over skolekoordinators kjennskap til Statens ernæringsråds retningslinjer (%), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=218</i>	<i>n=109</i>	<i>n=331</i>
Ja	33,9	42,2	36,6
Nei	30,7	32,1	31,4
Usikker	35,3	25,7	32,0

En høyere andel koordinatorene ved rene yrkesskoler hadde kjennskap til Statens ernæringsråds retningslinjer enn koordinatorene ved skoler med allmennfag eller allmennfag og yrkesfag. Totalt svarte i overkant av en tredjedel at de kjente til retningslinjene, mens om lag en tredjedel var usikre eller hadde ikke kjennskap til disse. Sammenliknet med kantineansvarlige er det totalt en noe større andel kantineansvarlige som kjente til retningslinjene enn koordinatorene.

Skolekoordinators kjennskap til paragraf om skolemåltidet

Tabell 39. Oversikt over skolekoordinators kjennskap til paragraf om skolemåltidet (%), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=215</i>	<i>n=108</i>	<i>n=327</i>
Ja	41,9	48,1	44,3
Nei	27,0	30,6	28,1
Usikker	31,2	21,3	27,5

I underkant av halvparten av skolekoordinatorene kjente til forskriften. Sammenliknet med kantineansvarlige er det en noe høyere andel koordinatorene som kjente til forskriften.

Varighet av friminutt og midttimeordning

Tabell 40. Oversikt over gjennomsnittlig antall minutters friminutt mellom timene og intervall (i minutter), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>		<i>Kun yrkesfag</i>		<i>Totalt</i>	
<i>Antall klasser</i>	<i>n=varierer</i>		<i>n=varierer</i>		<i>n=varierer</i>	
1. og 2. time	7,3	(0-15)	8,0	(0-20)	7,5	(0-20)
2. og 3. time	9,9	(0-30)	10,0	(5-20)	9,9	(0-30)
3. og 4. time	11,3	(0-60)	11,6	(0-45)	11,4	(0-60)
4. og 5. time	25,7	(0-60)	28,4	(5-60)	26,6	(0-60)
5. og 6. time	8,8	(0-30)	9,6	(0-50)	9,1	(0-50)
6. og 7. time	8,6	(0-20)	9,3	(5-15)	8,8	(0-20)
7. og 8. time	7,8	(0-15)	8,0	(0-15)	7,9	(0-15)
8. og 9. time	9,8	(5-45)	8,0	(5-10)	9,3	(5-45)

Videregående skoler hadde i hovedsak fem eller ti minutters friminutt mellom timene, med unntak av storefri/spisefri mellom 4. og 5. time. Det store flertallet av skolene (80%) kunne tilby elevene minst 20 minutter fri mellom disse to timene. Rene yrkesskoler hadde gjennomsnittlig noe lengre friminutt enn skoler med allmennfag eller både allmennfag og yrkesfag. Det var liten tid til å kjøpe mat og/eller spise i friminuttene, unntatt i friminuttet mellom 4. og 5. time. For elever som ikke hadde spist frokost var det begrenset med tid til å skaffe seg og/eller spise mat før halve skoledagen var gått. Dette må også sees i sammenheng med at 84% av skolene ikke tillot elevene å spise eller drikke i skoletimene. Organiseringen av skoledagen ga i liten grad anledning til fysisk aktivitet mellom timene.

Tabell 41. Oversikt over hvor mange midttimer elevene hadde i uken (%), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>

<i>Antall klasser</i>	<i>n=221</i>	<i>n=111</i>	<i>n=336</i>
Har midttime hver skoledag	10,9	5,4	8,9
Har midttime tre eller fire dager i uken	7,2	7,2	7,1
Har midttime en eller to dager i uken	54,8	35,1	48,5
Har ikke midttimer på skolen	23,1	46,8	31,0
Annet	4,1	5,4	4,5

Totalt hadde et fåtall av skolene midttime oftere enn to dager i uken, mens nesten en tredjedel ikke hadde midttimer. Halvparten av skoler med allmennfag eller allmennfag og yrkesfag hadde midttime en eller to dager i uken, mens om lag en fjerdedel ikke hadde midttimer. For rene yrkesskoler hadde i underkant av halvparten ikke midttimer, mens drøyt en tredjedel hadde midttimer en eller to dager i uken. Skolenes midttimeordning ga bare til en viss grad muligheter for fysisk aktivitet.

Klasseundersøkelsen

Matpakkedekning

Matpakketellingen på skolene ble gjennomført ved at klassestyrere ved håndsopprekning undersøkte hvor mange elever som hadde med matpakke og noterte dette på et såkalt klasseskjema. Matpakkedekningen ble estimert ved å dividere antall med matpakke med antall elever som var tilstede da undersøkelsen ble gjennomført. De få tilfellene hvor antall elever som hadde med seg matpakke overstiger antall elever tilstede på undersøkelsesdagen er ekskludert. Det gjøres oppmerksom på at det ble spurt om andel elever som har/hadde med seg matpakke - ikke hvorvidt de hadde spist matpakken eller ei. Resultatene presenteres på klassenivå.

Tabell 42. Oversikt over matpakkedekning i % fordelt på klassetrinn.

<i>Antall klasser</i>	<i>Grunnkurs</i> <i>n=1889</i>	<i>VK I</i> <i>n=1590</i>	<i>VK II</i> <i>n=852</i>
% i gjennomsnitt med matpakke	54,6	55,7	54,4

I overkant av halvparten av elever på alle tre kurs-/klassetrinn hadde med seg matpakke.

Medbrakt frukt og/eller grønnsak

Frukt- og grønnsakstillingen på skolene ble gjennomført (som matpakketellingen) ved at skolens klassestyrere ved håndsopprekning undersøkte hvor mange elever som hadde med frukt og/eller grønnsaker hjemmefra. Prosentandelen for frukt og/eller grønnsaker ble beregnet på samme måte som for matpakkedekningen. Resultatene presenteres på klassenivå.

Tabell 43. Oversikt over medbrakt frukt/grønnsak i %, fordelt på klassetrinn.

<i>Antall klasser</i>	<i>Grunnkurs</i> <i>n=1879</i>	<i>VK I</i> <i>n=1582</i>	<i>VK II</i> <i>n=851</i>
% i gjennomsnitt med frukt og grønnsaker	12,6	14,5	17,5

Resultatene viser en tendens til økende andel elever med medbrakt frukt og/eller grønnsak med økende alder.

Drikke tilgjengelig på eller ved skolepulten

Registreringen ble gjennomført (som matpakketellingen) ved at skolens klassestyrere ved håndsopprekning undersøkte hvor mange elever som hadde ulike typer drikke tilgjengelig på eller ved skolepulten. Prosentandelen for de ulike typene drikke tilgjengelig på pulten ble beregnet på samme måte som for matpakkedekningen. Resultatene presenteres på klassenivå.

Tabell 44. Oversikt over drikke tilgjengelig på eller ved skolepulten i %, fordelt på klasstrinn.

<i>Antall klasser</i>	<i>Grunnkurs n=varierer</i>	<i>VK I n=varierer</i>	<i>VK II n=varierer</i>
% i gjennomsnitt med følgende drikke tilgjengelig på/ved skolepulten:			
Brus med sukker	22,0	22,1	16,7
Brus uten sukker	1,8	2,6	3,2
Farris eller vann	12,8	17,8	18,3
Melk	5,1	5,8	4,8
Juice	5,7	5,8	5,0
Annen type drikk	16,5	15,8	14,0

Brus med sukker var den vanligste drikken på eller ved skolepulten, videre fulgte farris eller vann og annen type drikk. Annen type drikk antas å være kaffe, te m.m. Resultatene viser en tendens til økende andel elever med brus uten sukker/Farris/vann med økende alder, og en reduksjon i andelen elever som har brus med sukker tilgjengelig. Andelen elever med melk og/eller juice er forholdsvis stabil, uavhengig av kurs-/klasstrinn.

Skolevei og fysisk aktivitet

Registreringen av antall elever som gikk eller syklet til og/eller fra skolen dagen før ble gjennomført som matpakketellingen og andelen elever ble beregnet på samme måte som for matpakkedekningen. Det at registreringene er gjennomført i perioden mars – juni 2000 vil naturlig nok påvirke resultatene pga stor variasjon i vær- og føreforhold, det samme gjelder geografiske forskjeller mellom fylkene. Resultatene presenteres på klassenivå.

Tabell 45. Oversikt over andel av elever som gikk eller syklet både til og fra skolen i går i %, fordelt på klasstrinn.

<i>Antall klasser</i>	<i>Grunnkurs n=1860</i>	<i>VK I n=1584</i>	<i>VK II n=837</i>
% i gjennomsnitt som gikk eller syklet både til og fra skolen	25,9	26,8	22,8

Om lag en fjerdedel av elevene på alle kurs-/klassetrinn gikk eller syklet både til og fra skolen en tilfeldig valgt dag.

Tabell 46. Oversikt over andel av elever som gikk eller syklet bare en av veiene til skolen i går i %, fordelt på klassetrinn*.

	<i>Grunnkurs</i> <i>n=1733</i>	<i>VK I</i> <i>n=1461</i>	<i>VK II</i> <i>n=789</i>
<i>Antall klasser</i>			
% i gjennomsnitt som gikk eller syklet bare en av veiene til skolen	7,2	7,2	6,3

* I de tilfeller hvor antall elever som gikk/syklet til og fra skolen er det samme som antall elever til stede på undersøkelsesdagen, er antall som bare går/sykler en av veiene til skolen satt lik 0. Videre er tilfeller hvor summen av antall elever som gikk/syklet både til og fra skolen og antall elever som bare gikk/syklet en av veiene til skolen overstiger antall elever til stede på undersøkelsesdagen, ekskludert (2623 klasser).

Kun en liten andel av elevene i videregående skole gikk/syklet bare en av veien til skolen.

Tabell 47. Oversikt over andel elever som ukentlig drev fysisk aktivitet i midttid(e) dersom skolen hadde midttid(e) i %, fordelt på klassetrinn

	<i>Grunnkurs</i> <i>n=1470</i>	<i>VK I</i> <i>n=1266</i>	<i>VK II</i> <i>n=716</i>
<i>Antall klasser</i>			
% i gjennomsnitt som ukentlig var fysisk aktive i midttid(e)	8,3	5,7	6,5

Kun en liten andel av elevene i videregående skole drev med fysisk aktivitet i eventuell(e) midttid(e).

Beliggenhet, uteområde og tilgang til arealer ute/inne

Spørsmålene om beliggenhet og uteområde var plassert i den generelle delen av spørreskjemaet og resultatene er presentert på skolenivå.

Tabell 48. Oversikt over skolenes beliggenhet (%), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>

<i>Antall skoler</i>	<i>n=219</i>	<i>n=108</i>	<i>n=331</i>
I by med mer enn 100 000 innbyggere	16,9	13,9	16,0
I by med 50 000 - 100 000 innbyggere	5,0	9,3	6,3
I by med 15 000 - 49 999 innbyggere	19,2	22,2	20,5
I by/tettsted med 5000 - 14 999 innbyggere	25,6	16,7	22,7
I by/tettsted med 2000 - 4 999 innbyggere	21,9	17,6	20,2
I tettsted/bygd med 200-1 999 innbyggere	11,0	20,4	13,9
I tettsted/bygd med under 200 innbyggere	0,5	0,0	0,3

Totalt var over 60% av skolene i byer/tettsteder med fra 2000 til 15 000 innbyggere. En femtedel av de rene yrkesskolene var i tettsteder/bygder med 200 til 1 999 innbyggere.

Tabell 49. Oversikt over om skolene hadde tilgang til uteareal/-anlegg utenfor skolens eget uteområde (i %), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=215</i>	<i>n=109</i>	<i>n=328</i>
Ja, i umiddelbar avstand	57,2	59,6	57,3
Ja, i gangavstand	29,8	23,9	28,4
Ja, men avhengig av transport	7,4	8,3	7,6
Nei	5,6	8,3	6,7

Over halvparten av skolene oppga å ha tilgang til uteareal/-anlegg utenfor skolens område i umiddelbar avstand, mens i overkant av en fjerdedel hadde slike anlegg i gangavstand.

Tabell 50. Oversikt over hvor ofte elever ved skoler med tilgang til uteareal/-anlegg brukte dette (i %), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=196</i>	<i>n=94</i>	<i>n=293</i>

Daglig	29,1	22,3	26,6
Ukentlig	24,5	27,7	25,6
Sjeldnere	42,9	45,7	44,0
Aldri	3,6	4,3	3,8

Om lag en fjerdedel av skolene oppga at elevene brukte utearealene/-anleggene daglig, og en fjerdedel oppga at elevene brukte anleggene ukentlig. I underkant av halvparten av skolene svarte at elevene sjeldent brukte utearealene/-anleggene.

Tabell 51. Oversikt over tilgang til arealer for fysisk aktivitet ute i midttimer (%), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=200</i>	<i>n=87</i>	<i>n=290</i>
Ja	83,0	75,9	80,7
Nei	17,0	24,1	19,3

Tabell 52. Oversikt over tilgang til arealer for fysisk aktivitet inne i midttimer (%), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=180</i>	<i>n=72</i>	<i>n=256</i>
Ja	51,1	37,5	47,3
Nei	48,9	62,5	52,7

Elevene ved et flertall av skolene hadde tilgang til utearealer for fysisk aktivitet i midttimene, mens i underkant av halvparten av skolene oppga at elevene hadde tilgang til arealer for fysisk aktivitet inne i midttimene. En høyere andel av skolene med allmennfag eller allmennfag og yrkesfag kunne tilby elevene arealer for fysisk aktivitet inne i midttimene enn rene yrkesskoler.

Tabell 53. Oversikt over om skoler oppga hindringer for fysisk aktivitet på skolens område (i %), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=215</i>	<i>n=101</i>	<i>n=320</i>
Hindringer	65,1	61,4	64,4
Ingen hindringer	34,9	38,6	35,6

Nær to tredjedeler av skolene oppga at det var hindringer for fysisk aktivitet på skolens område eller i skolehverdagen.

Tabell 54. Oversikt over hva skolene som oppga at det var hindringer for fysisk aktivitet opplevde som hindringer (%), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag,</i>
--	----------------------------

	<i>eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=140</i>	<i>n=62</i>	<i>n=206</i>
Arealstørrelse	35,7	27,4	33,0
Manglende tilrettelegging/utrustning	50,7	58,1	53,4
For lite variert terreng/vegetasjon	17,9	22,6	19,4
Områder med restriksjoner	18,6	6,5	15,5
Organisering av skolehverdagen*	44,5	58,1	48,3

* For de fire pilotskolene var ikke denne svarkategorien inkludert

Manglende tilrettelegging/utrustning og organisering av skoledagen ble av flest skoler oppgitt som hindringer for fysisk aktivitet, uavhengig av type studieretninger. Videre fulgte arealstørrelse og for lite variert terreng/vegetasjon. Langt flere skoler med allmennfag eller allmennfag og yrkesfag oppga områder med restriksjoner som hindring for fysisk aktivitet sammenliknet med rene yrkesskoler.

Tilbud om valgfag basert på fysisk aktivitet

Tabell 55. Oversikt over om skoler kunne tilby valgfag basert på fysisk aktivitet (i %), fordelt på klassetrinn.

<i>Antall skoler</i>	<i>Grunnkurs</i> <i>n=284</i>	<i>VK I</i> <i>n=314</i>	<i>VK II</i> <i>n=264</i>
Tilbud	66,2	80,6	79,2
Ikke tilbud	33,8	19,4	20,8

Det var en større andel skoler som har tilbud om valgfag basert på fysisk aktivitet for VK I og VK II, enn for grunnkurs.

Tabell 56. Oversikt over hva slags valgfag elevene hadde tilbud om blant skoler som hadde tilbud om valgfag basert på fysisk aktivitet (%), fordelt på klassetrinn.

<i>Antall skoler</i>	<i>Grunnkurs</i> <i>n=188</i>	<i>VK I</i> <i>n=253</i>	<i>VK II</i> <i>n=209</i>
Kroppsøving (som navn på valgfaget)	47,3	51,0	53,6
Dans/aerobic	13,8	13,8	12,9
Ballspill	52,1	52,2	50,2
Trenerkurs	4,8	5,1	5,3
Friluftsliv	33,5	28,5	28,7
Andre	27,1	22,5	22,5

Om lag halvparten av skolene hadde kroppsøving (som navn på valgfaget) og ballspill som valgfag i skoleåret 1999/2000. Friluftsliv var et tilbud til grunnkurselever ved en tredjedel av skolene, mens andelen skoler som kunne tilby denne typen valgfag til elever ved VK I og II var noe lavere. En forholdsvis liten andel skoler hadde tilbud om dans/aerobic og trenerkurs.

Skolens elevråd

Tabell 57. Oversikt over på hvilken måte elevrådet var engasjert i tiltak/arrangementer knyttet til fysisk aktivitet (i %), fordelt på skoletype.

	<i>Kun allmennfag, eller allmenn- og yrkesfag</i>	<i>Kun yrkesfag</i>	<i>Totalt</i>
<i>Antall skoler</i>	<i>n=212</i>	<i>n=106</i>	<i>n=322</i>
Elevrådet har dannet eget idrettsstyre	19,8	7,5	15,5
Elevrådet er ikke engasjert	58,5	62,3	59,6
Annet	21,7	30,2	24,8

For flertallet av videregående skoler var ikke elevrådet engasjert i tiltak/arrangement knyttet til fysisk aktivitet. Ved en vesentlig større andel skoler med allmennfag eller allmennfag og yrkesfag hadde elevrådet dannet eget idrettsstyre sammenliknet med rene yrkesskoler. I kategorien "Annet" kommenterte koordinatorene at elevrådet var engasjert i forbindelse med aktivitetsdager.

Konklusjon

I følge Statens ernæringsråds retningslinjer bør alle videregående skoler ha kantine. I følge denne undersøkelsen har 90% av de videregående skolene kantine.

Videre anbefales det i retningslinjene at måltidene skal bestå av brødskiver (matpakke), skummet- eller lettmelk, frukt og/eller grønnsak, og at alle skoler bør ha tilbud om skummetmelk og lettmelk, frukt og grønnsaker, samt brødmat. Et stort flertall av kantinene hadde et allsidig utvalg. Totalt kunne 80% av kantinene tilby melk, juice, brødmat og frukt. Med utgangspunkt i gjennomsnittspriser lå prisen på et anbefalt skolemåltid med melk eller juice (1/4 l), to smørbrød og en frukt eller grønnsak på 25 -32 kroner. Kun 29% av kantinene totalt hadde tilbud om grønnsaker.

I følge retningslinjene bør det ikke gå mer enn 3-4 timer mellom måltidene, og elevene bør få minimum 20 minutter til å spise. Om lag 80% av skolene som deltok i undersøkelsen ga elevene minst 20 minutters fri mellom 4. og 5. time, men elevene hadde begrenset med tid og mulighet til å skaffe seg/spise mat utenom storefri/spisefri eller eventuelle midttimer.

I overkant av halvparten av elevene hadde med seg matpakke. Brus med sukker var den vanligste drikken elevene hadde tilgjengelig på eller ved skolepulten, og et flertall av skolene hadde brusautomat(er) og/eller brus for salg i kantinen. Andelen av skoler med kantiner som hadde tilbud om vann fra mugger og/eller vannfontene var vesentlig lavere.

Tidligere undersøkelser har vist at sukker- og fettinntaket er høyt blant. Denne undersøkelsen viser at en forholdsvis stor andel videregående skoler har tilbud om brus, godteri og sjokolade i kantine og/eller automater. Skolen er dermed en viktig kilde til sukker- og fettholdige varer. Andelen kantiner med tilbud om grønnsaker var derimot lav, og et mindretall av kantineansvarlige var fornøyd med tilbudet/markedsføringen av frukt/ grønnsaker.

Hovedutfordringene for SEF i forhold til mat i videregående skole blir å arbeide for en organisering av skoledagen som legger til rette for at elever som ikke har spist frokost har mulighet til å skaffe seg mat og spise før storefri/spisefri. Videre bør det være mulig å for elevene å skaffe seg et anbefalt måltid til en rimeligere pris. Det å finne erstatninger for eller alternativer til brus og brusautomater, samt sjokolade og godteri, er en annen viktig utfordring. Videre bør flere kantiner kunne tilby grønnsaker. Andelen elever som har med seg matpakke og frukt/grønnsaker hjemmefra kan med fordel bli høyere. Overfor kantineansvarlige kan SEF bidra med materiell/oppskrifter, kurs og tiltak knyttet til utvalg og markedsføring av frukt/grønnsaker, samt fortsette arbeidet for å redusere prisen på frukt/grønnsaker og andre anbefalte matvarer.

En forholdsvis stor andel av skolene kunne tilby elevene ute- og/eller innearealer i eventuelle midttimer, men det var et begrenset antall skoler som hadde midttimer oftere enn to dager i uken. Videre oppga skolene manglende tilrettelegging/utrustning og organisering av skoledagen som de største hindringene for fysisk aktivitet.

Ved skoler med allmennfag og skoler med både allmenn- og yrkesfag var det i større grad lagt til rette for fysisk aktivitet enn ved rene yrkesskoler. Nesten halvparten av rene yrkesskoler hadde ikke midttimer, og kun en tredjedel hadde midttimer en eller to dager i uken. Dette understrekes ved at en høyere andel rene yrkesskoler oppga organisering av skolehverdagen som hindring for fysisk aktivitet

enn skoler med allmennfag. Videre var det en lavere andel yrkesskoler som kunne tilby elevene tilgang til arealer for fysisk aktivitet inne i midttimene, og hvor elevrådet hadde dannet eget idrettsstyre.

For alle tre årstrinn i videregående skole er det i hovedsak vanlig med to timer valgfag per uke, men det kan variere noe fra kurs til kurs. Langt fra alle skoler hadde tilbud om valgfag basert på fysisk aktivitet. Det var en høyere andel skoler som hadde tilbud om valgfag basert på fysisk aktivitet for videregående kurs, enn for grunnkurs. Kroppsøving (som navn på valgfaget) og ballspill var de vanligste valgfagene.

Utfordringer knyttet til fysisk aktivitet vil for SEF være å oppfordre skoler til å legge til rette for fysisk aktivitet i skoletiden, via midttimer og tilgang til egnede arealer, samt motivere elever til å bruke eventuelle midttimer til fysisk aktivitet. Elevrådet kan være en viktig ressurs i så måte. Organiseringen av skolehverdagen ved rene yrkesskoler er en særlig utfordring. Videre bør alle skoler kunne tilby elevene valgfag basert på fysisk aktivitet, det gjelder særlig på grunnkursnivå, hvor andelen var lavest i skoleåret 1999/2000. Dersom elevene kan velge mellom flere typer valgfag basert på fysisk aktivitet vil det muligens kunne bidra til at flere velger denne typen valgfag. Andelen elever som går til og fra skolen kan med fordel bli høyere, det er en særlig utfordring på videregående kurs hvor elever kan kjøre selv.

Referanseliste

1. Halvorsen, M. Mat i Skolen. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo, 1993.
2. Halvorsen M, Drevon CA, Bjørneboe GEA. Mat i Skolen. *Næringsforskning*, 1995;39:151-55.
3. Klepp K-I, Halvorsen M, Bjørneboe GEA, Wold B. Evaluering av Mat i Skolen. Endring over tid i måltidsmønsteret blant norsk skoleungdom. *Næringsforskning*, 1996;40:113-16.
4. Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, 1995.
5. Paoli M de, Klepp K-I. Måltider i skolen. Rapport, Statens ernæringsråd, 1997.
6. Klepp K-I, Frost Andersen L, Paoli M de. Tiltak for å fremme sunne kostvaner blant skoleelever. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1998; 118: 3306-9.
7. Bjelland M. Klepp K-I. Skolemåltidet og fysisk aktivitet i grunnskolen. Rapport, Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet, 2000.
8. Frost Andersen L, Nes M, Sandstad B, Bjørneboe GE og Drevon CA. Dietary intake among Norwegian adolescents. *E J Clin Nutr* 1995: 49; 555-64.
9. Lien N og Klepp KI. Frukt- og grønnsakinntak i en tenåringskohort. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1999: 119; 2327-30.